

עלוך שבועי מבית "בני אמונים" וכל מאמינים

פרשת תולדות

מעומקה של פרשה בענייני אמן ותפילה בנתיבות אמונים

אמירת 'ויתן לך' במוצאי שבת

הנאותה להגיע אליה, בששת ימי המעשה (שפת אמת תרמ"ח). טעם נוסף לאמירת 'ויתן לך' הביא רבי משה קעט תלמיד המהרש"ל על פי דברי בעל ה'רוקח', כי מסמיכות הכתובים בישעיה (נו ו-י): "כָּל שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֻלּוֹ...; וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי", משמע שסמוך ליציאת השבת יש לומר בבית הכנסת פסוקי רינה כדוגמת 'ויתן לך' וכו' ('מטה משה' עמוד העבודה תקא).

עוד טעם כתב בליקוטי מהר"ח ('ח"ב ע"פ) על פי מה שכתבו הפוסקים ששני המלאכים המלווים את האדם בערב שבת, שאחד מהם הוא שרו של עשיו, אינם שבים למקומם עד לאחר השבת. והנה מצינו (רש"י לב כז) שיעקב לא שלח את שרו של עשיו עד שהודה לו שהברכות שבידו אביו שלו הן, לפיכך גם אנו בטרם שליחתנו את שרו של עשיו לדרוך מזכירים בפניו את הברכות, והוא בעל כורחו מסכים להם.

אמר הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין ז"ע בטעם הדבר, כי כאשר מסתלקת קדושת השבת מיד מתחזק הס"מ להתגבר על האדם כנרמז בפסוק (בראשית כו ל): "וַיְהִי אַף יָצָא יַעֲקֹב... [הוא בחינת הקדושה] וַעֲשֹׂו אָחִיו [הוא בחינת הטומאה] בָּא מִצִּידוֹ". על כן תיקנו מיד לומר את תפילת 'ויתן לך' שמלבד שיש בה ברכה מיוחדת כנגד עשיו, כוללת היא גם ענייני תורה ותפילה שיש בהם כדי להכניע את כוחו של עשיו המתגבר במוצאי שבת (נשעי אשל).

סגולה לפרנסה טובה

לאמירת 'ויתן לך' במוצאי שבת נודעה גם סגולה לפרנסה טובה, ורגיל היה לומר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב: "זה שאינו אומר 'ויתן לך' במוצאי שבת - איני יודע מהיכן לוקח פרנסתו במשך השבוע...". (עטרת מנחם אות קצא). ובספר 'סגולות ישראל' (מערכת פ אות כ) הביא בשמו שעדיף שיאמרוהו שניים יחד.

רמז לסגולה זו נוכל ללמוד ממה שציין 'בעל הטורים' בפרשתנו על הכתוב (כו לה): "בָּא אָחִיךָ בְּמִקְוֵה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ, כי רק בפסוק אחד נוסף בכל התנ"ך מצויה המילה 'ברכתך' - בתהלים (טו): "עַל עַמְּךָ בְּרִכְתְּךָ סֵלָה"; ויש לפרש שבזכות: "בָּא אָחִיךָ בְּמִקְוֵה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" זכו ישראל בברכה לנצח, וזהו: "עַל עַמְּךָ בְּרִכְתְּךָ סֵלָה" (ומירות 'אור אש' למוצ"ש).

מעשה היה בהרה"ק החקל יצחק' מספינקא ששבת פעם אחת במחיצת הנגיד רבי אפרים פישל שטויבער מהעיר פעטריווא. במוצאי שבת כשאמר הרה"ק זיע"א בין פסוקי 'ויתן לך' את הפסוק (דברים כח יב): "וְפִתַּח ה' לְךָ אֶת אֲצִרְוֵה הַטּוֹב... וְהִלְוִיתָ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוָה", הגביה קולו כמעט תוך שהוא מפנה את ראשו לעבר רבי אפרים פישל.

אמרו, באותו שבוע נקרתה לפני רבי אפרים פישל הזדמנות מסחרית נדירה שממנה התפתחו עסקיו עד שפתח בנק גדול והתקיים בו בהידור הפסוק: 'וְהִלְוִיתָ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוָה' (תשתי לראשו ע"פ ר"ד).

מאבק איתנים ניטש בפרשתנו בין כוחות הקדושה לכוחות הטומאה - בין שרו של יעקב לשרו של עשיו. מאבק זה הוכרע כשנטל יעקב אבינו את הברכות המופלאות כדי להורישן לבניו אחריו ולקבוע על ידן את עתיד ישראל ברבות הימים. משכך לא ייפלא מדוע נאבק יעקב בכל כוחותיו כדי לזכות בברכות.

אותן הברכות המופלאות שלהן זכינו מכוחו של יעקב אבינו מעולם לא נשכחו מאתנו והן מלוות אותנו עד עצם היום הזה. ביטוי לכך נוכל למצוא במנהג המיוחד שהתפשט במהלך הדורות, לומר בכל מוצאי שבת את פרשת 'ויתן לך' בתוספת פסוקי ברכה נוספים.

נגסה אפוא לברר את יסודותיו של מנהג מיוחד זה:

כתב ה'טור' (או"ח רצה): "ונוהגים לומר [במוצ"ש] פסוקים של ברכה, כגון: 'יפתח ה' לך את אוצרו הטוב' (דברים כח יב) כדי שיתברכו במעשי ידיהם". עוד כתבו הראשונים ושאר פסוקי ברכה שיש בכך סימן טוב להצלחה, כיוון שכבר מתחילתו של השבוע ועד עולם יתברכו בכל מעשי ידיהם.

מקור נוסף וקדמון לאמירת 'ויתן לך' נוכל למצוא בדברי הזוהר הקדוש בהקדמה (דף יב ב): מי שממתין מלהבדיל על הנר עד שייסימו הקהל קדושה דסידרא [ובא לציון], חייבי הגיהנום מצדיקים עליהם את הדין, ומברכים אותו את אותן הברכות שאומרים הציבור - 'ויתן לך האלהים מטל השמים' (כו כח), וכן: 'ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה' (דברים כח ג).

סיפר רבי חיים ויטאל על רבו האר"י שהיה נוהג לומר במוצאי שבת את פסוקי הבקשות 'ויתן לך' וכו' כדי להתחיל את ימי החול בפסוקי רצון וברכה (פרי עץ חיים שבת דף קה). וב'סידור האר"י' הובא שמדברי הזוהר משמע שיש לומר את בקשות 'ויתן לך' בציבור בבית הכנסת, וכן נהג האר"י כשהתפלל בין קהל האשכנזים.

להתחיל את השבוע בברכה

במדרש (ב"ר יט ג) אמרו חז"ל: "ויתן לך... יתן לך ברכות ויתן לך כבישן", ופירש זאת החידושי הרי"ם על פי ההלכה שהובאה בגמרא (ביב ע"א א) שמי שנתן לחבור במתנה בור בתוך שדהו - נתן לו גם את השביל שזרכו מגיעים לבור, כי כלל הוא בידיו: הנותן מתנה - בעין יפה הוא נותן. כך גם הקדוש ברוך הוא לא נתן לנו רק את הברכות, אלא אף את הדרך לזכות בהן. לאור דברי סבו אמר ה'שפת אמת' על מתנת השבת: הקדוש ברוך הוא לא הסתפק בכך שנתן לנו את המתנה הטובה שבבית גזווי (שבת י ב), אלא אף נתן לנו את הדרך להגיע אליה: ששת ימי המעשה שבהם אנו מכינים עצמנו לקבל את קדושת השבת הבאה.

לפי זה נוכל להבין את טעם מנהג אמירת 'ויתן לך': מיד בצאת השבת אנו מבקשים כדברי המדרש - 'ויתן לך', שנזכה לקבל את ברכת השבת הבאה, ואתה את הדרך

סגולה נדירה ומיוחדת לשמירה מרבנו מהרש"א זי"ע

(גלבי"ע ה' בכסליו שצ"ב)

"לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים..."

(ישעיהו מח יח)

"למצותי מלשון צוות וחבורה, ויהיה פירושו: 'לוי הקשבת' - שהיית ממתין ומקשיב לענות אמן על כל ברכה שתשמע מחברך צוות לך בבית הכנסת, יהיה שכוך כנהר שלום..."

(לשון המהרש"א ח"א ברכות ו א)

בימים אלו, שבהם כולנו זקוקים לשמירה - נקבל על עצמנו לומר ברכות השחר בחברותא בבית הכנסת, וכך נזכה לברכת: 'ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים'... אמן.

פניני אמונים

פניני אמונים ותפילה בפרשת השבוע

שתיים שהן ארבע

וַיַּעֲמֵר יַצְחָק לֵאמֹר לְנֹכַח אֲשֶׁתוֹ (כה כא)

את לשון הכתוב 'לנוכח אשתו' פירש רש"י, שיצחק ורבקה התפללו בשתי זוויות הבית. ויש להבין: מפני מה התפלל כל אחד מהם בזווית אחרת?

ביאר הט"ז בספרו 'דברי דוד': אותו חדר שבו התפללו דומה היה למזבח. וכפי שבקרבנות יש להזות שתי הזוויות בשתי הקרנות שהן כנגד ארבעת צדי המזבח [שתיים שהן ארבע], כך בתפילתם של יצחק ורבקה הדומה לקרבן, התפללו הם בשתי זוויות החדר ובכך נחשב להם כאילו היו על קרבנם ארבע הזאות.

לא הזכיר שם רשע בתפילה

בספר 'מיין יוסף' פירש הגאון רבי יוסף שמעוני, ראש השו"ב, בירושלים בימי המהרי"ל דיסקין, את לשון הכתוב: "לנוכח אשתו" על פי דברי המגן אברהם (או"ח קיטא) שכאשר מתפללים על החולה בפניו אין צריך להזכיר את שמו ושם אביו. לפיכך מובן מדוע עמד יצחק לנוכח אשתו בשעת תפילתו, כיוון שלא רצה להזכיר בתפילתו את שם בתואל אבי רבקה שהיה רשע.

כיצד התקבלו נכדי הקדושת לוי' לראדן

וַיַּעֲמֵר לוֹ ה' (סו)

מפני מה נעתר הקדוש ברוך הוא דווקא לתפילתו של יצחק? מפני שאינה דומה תפילת צדיק בן רשע [רבקה] לתפילתו של צדיק בן צדיק [יצחק] (רש"י).

מעשה בשני בחורים יראים ושלמים שביקשו להתקבל לזמן אלול לשיבתו של מרן החפץ חיים בראדן, אלא שבשל מצבה הכלכלי של הישיבה נאלצה ההנהלה להשיב פניהם ריקם.

בצר להם שמו פניהם לחדרו של מרן החפץ חיים. הצדיק קיבלם ברוב חיבה והתעניין בקורותיהם. מששמע כי נכדי הקדושת לוי' מברדיטשוב הם, הורה על אתר לקבלם לשיבה.

כאשר באו מנהלי הישיבה והתרעמו על כך, הסביר להם החפץ חיים: "עומדים אנו כעת לקראת ימי הדין, ולב יודע מרת נפשו עד כמה זקוקים אנו לזכויות שייטיעו בידינו לקבל הפילות. לפיכך חפצתי שיהיו במחיצתנו מנכדי של הרבי מברדיטשוב ז"ל, שכאשר יתפללו ועמנו בודאי תתעורר זכותו הגדולה והנוראה של אבי אביהם - סגנון של ישראל ותפעל לטובתנו וכך נזכה בדין".

ט"ב המועדים' אלול-תשרי עמי רצט, מפי הגר"צ ציצק זצ"ל

יצחק לא ביקש על עצמו

הסבר נוסף לסיבה שהקדוש ברוך הוא נעתר דווקא לתפילתו של יצחק אמר הכתב סופר (פרי יצא):

יצחק לא התפלל על עצמו, כיוון שהגיע למדרגת 'שמח בייסורים'. אם כך, סיבת תפילתו הייתה רק 'לנוכח אשתו' - שהיה קשה בעיני לראות בצערה של רבקה. לכן דווקא תפילתו התקבלה כי כלל הוא בידינו שהמבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה' (בי"ק צב א).

יעקב אחז במצוות שאדם דש בעקביו

וַיֵּיָדוּ אַחֲזֵת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב (כה כו)

כתב הכלי יקר: עוד בטרם לידת יעקב ניכר ההבדל בינו לבין עשיו: עשיו ביזה את הבכורה ודש אותה בעקביו כי לא החשיבה בעיניו כלל, אך יעקב 'אחז בעקב' - היינו שנתן דעתו אף למצוות שנראות כקלות. ואכן, מאז ועד עצם היום הזה נלחם השטן ביעקב ומנסה להחליש את אחיזתו באותן מצוות שאדם דש בעקביו.

והנה כבר כתב הרמ"ע מפאנו (מאמר 'חיקור הדין ב' טו) שסוד הנהגתו של יעקב נרמז בשמו שהוא בגימטריה קפ"ב - כגימטריה של שתי פעמים 'אמן'. והרי הדברים מאירים: מצווה זו, למרות חשיבותה הרבה, בודאי יכולה להיכלל באותן מצוות 'קלות' שאדם דש בעקביו, ושעל שם דבקותו בהן נקרא שמו של אביו 'יעקב'.

מאהבת עשיו לימד יצחק סגנוניה על ישראל

וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בָּפִיז (כה כח)

רבים תמהו: כיצד ייתכן שצדיק כיצחק אבינו טעה ולא עמד על טיב בנו?

הצדיק רבי פיבל מבראדשין ביאר זאת על פי מעשה:

'למורי רבי בעל 'באר מים חיים' היה בן שסטה מדרך הישר ובכל זאת קירבו אביו, ובכל בוקר היה מקדים תפילה לתפילתו, וכה היה מבקש: 'ליבנו של עולם הבט נא באשר אנוכי עושה עם בני אף על פי שאינו הולך בדרך תמים... והנה אנוכי רק בשר דם, ומכל שכן אתה הוא אביו אב הרחמן טוב ומיטיב ורב חסד, בודאי ראוי והגון להתנהג כן עם בניך ישראל, אף על פי שחס ושלום אינם עושים רצונך...'

מעתה, ויתבאר הדברים היטב: אהבת יצחק את עשיו היא שאפשרה לו ללמד זכות על משה, וכן נרמז בפסוק שלפנינו: **וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בָּפִיז**, כלומר בזכות אהבתו לעשיו וכל יצחק להשתמש בפיו ללמוד זכות על ישראל. ואכן במסכת שבת (פ"ט ב) מובא שכאשר אמר הקדוש ברוך הוא לאבות שבניהם חטאו, היה זה דווקא יצחק אבינו שהצליח ללמד עליהם סגנוניה.

דברי מאיר'

בכוח תפילה בכוונה מנצח יעקב את עשיו

הַקָּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים דִּי עֵשָׂו (כו כג)

ברוך מוסר למד מכאן הגאון רבי יהונתן איבשיץ: "הקל קול יעקב" - כשיעקב מתפלל רק בקולו וללא כוונת הלב, אזי 'הידיים די עשיו' - אין הוא יכול לנצח את עשיו בתפילתו.

'עירות דבש' ח"א דרוש ג

רמז לתפילת 'שמונה עשרה'

דרש היצחק צדק: מפני מה 'הקל' הראשון נכתב בכתב חסר והשני בכתב מלא?

מכאן רמז לתפילת שמונה עשרה, שבתחילה נאמרת בלחש [בבחינת 'הקל'] ולאחר מכן חוזר השי"ץ על התפילה בקול.

מעשה אמונים

סיפור שבועי על אמן ותפילה

מתפילה במניין לא מפסידים!

מנכבי קהילת רודניק היה העסקן הנודע בשערים ר' לייבוש, וביתו היה ידוע ככתובת ראשונה במעלה לכל יהודי מתושבי פולין שנוקק לעזרה בענייני מלכות ודרך ארץ.

מדי יום יוצא ר' לייבוש מרודניק לוורשא הבירה, שם יצא ובא במשרדי הממשל, שוחח עם פקידים בכירים שעמם היה מיודד משכבר הימים ופעל גדולות ונצורות למען כלל ישראל.

חסיד נאמן היה לרבו הרה"ק רבי אליעזר מז'יקוב, בנו של הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע. בחגים ומועדים ואף בסתם ימים של חול, רגיל היה לפקוד את חצרו של רבו, לשאול בעצתו ולהתברך מפיו, ובין לבין לספוג אל קרבו מדרכיו והנהגותיו בקודש.

היה זה באחת הפעמים שבהן שוחח עם הרבי בעניין דחוף שהשתיקה יפה לו, ולפתע 'סטה' הרבי מן הנושא וביקשו לתאר לפניו את סדר יומו.

ר' לייבוש הופתע, אך מיהר להשיב בהכנעה:

"השכם בוקר, מיד עם האיר השחר, נעמד אני לתפילת שחרית, טועם פת שחרית ויוצא לנסיעה הארוכה עד לוורשא הבירה, שם מעביר אני את היום בטיפול בבקשות הרבות המגיעות לשולחתי. אחר הצהריים שב אני לביתי..."

"ומה עם תפילה במניין?", קטע הרבי את דבריו בשאלה.

בתגובה התמגמם ר' לייבוש: "כשעתותי בידי מקפיד אני על כך... אולם בדרך כלל אני מוכרח להזדרז... שלא אחמיץ איזו פגישה..."

"על תפילה במניין אין מוותרים בעד כל הון שבועלם!", אמר הרבי בהחלטיות, והוסיף: "קבל על עצמך שמיים זה ואילך תקפיד בכל יום על תפילה במניין: בשחרית, במנחה ואף בערבית, והריני לברכך בשפע, ברכה והצלחה".

אתא בוקר. כמדי יום יצא ר' לייבוש מביתו, והפעם החיש פעמיו לבית המדרש הסמוך, שם התקיים מניין לתפילת שחרית עם הגץ החמה.

לאחר פת שחרית וברכת המזון מיהר לצאת לעבר ורשא. בהגיעו סר למשרדו של אחד מידידיו, פקיד ממשלה בעל קשרים עם אנשי האצולה הפולנית. ר' לייבוש ביקש לפעול דרכו למען טובתו של ר' דוד החייט, יהודי ירא וחרד שביקש לזכות במכרז על אספקת בגדי שרד לאנשי האצולה.

אלא שכאשר נכנס ר' דוד למשרד נאלץ המזכיר להשיב פניו ריקם. "צר לי לאכזב אותך, אך הפקיד יצא בבוקר לסיזורים שונים ואינו עתיד לשוב לכאן עד מחר..."

מאוכזב פנה ר' לייבוש לצאת מן החדר, אלא שבדיוק באותו הרגע נפתחה הדלת, ובפתח עמד לא אחר מהפקיד שעמו ביקש להיפגש:

"כיצד ידעת מתי להגיע?!", אמר הפקיד בהפתעה מוחלטת, והוסיף: "יצאתי מכאן השכם בבוקר ותכננתי לחזור מחר לעת ערב, אך פתאום נזכרתי ששכחתי מסמן חשוב במשרד, לפיכך הגחתי לכאן לכמה דקות, והנני ממנה לדרך".

ר' לייבוש היטיב לנצל את הזמן הקצר שעמד לרשותו ותיאר בפני הפקיד כיזו הטובה עליו עד כמה כדאי לאנשי האצולה להשתמש בשירותיו של דוד החייט. הפקיד הקשיב והבטיח לעזור ומיד יצא לדרך.

"כמה גדולים דברי צדיקים", אמר ר' לייבוש לעצמו בעודו ממנה לפגישה הבאה, "הנה, אלמלא הייתי מתפלל היום במניין, לא הייתי מגיע לכאן ברגע הנכון, ומי יודע מתי הייתי פוגש בפקיד".

הפגישה הבאה נועדה לעסוק בענייניו של חיים, סוחר יהודי מרוכז, שעמד בפני משפט קשה ביותר, תוצאה של עלילה שפלה שבאה עליו מצד מתחריו הגויים.

בוורשא התגורר עורך דין ממולח ומומחה שר' לייבוש ביקש להשתמש בשירותיו להצלת ר' חיים, אלא שלמען הצלחת העניין העדיף שלא לשוחח עמו ישירות, ולהיעזר בתיווך ר' פישל - יהודי ורשאי שהיה מיודד עמוקות עם אותו עורך דין.

ר' לייבוש מיהר לכייון ביתו של ידידו, אך התאכזב לשמוע מפי בני ביתו כי ר' פישל יצא אל מחוץ לעיר ואין ידוע מתי ישוב.

"הכול בידי שמים", מלמל ר' לייבוש בטרם פנה לסדר עוד אי אלו עניינים פעוטים שנותרו לו. העניין היה דחוף, ור' לייבוש קיווה לסיימו עוד באותו היום. לפיכך טרם שב לביתו ניסה את מזלו בשנית, אולם גם בפעם הזאת לא נמצא האיש בביתו.

"איאלץ להיפגש בעצמי עם עורך הדין", הרחר ר' לייבוש בהחמצה ומיהר לדרך. השמש כבר נטתה מערבה ופתאום נזכר ר' לייבוש בהתחייבותו, לפיכך נטה מן הדרך ופנה לעירייה ראדום, נכנס לבית הכנסת המקומי, והנה מול עיניו צועדת דמות מוכרת...

היה זה לא אחר מר' פישל ידידו.

בסיום התפילה התיישבו לשוחח בקרן זווית. ר' פישל הקשיב והשיב כמצופה: "הסר דאגה מלבך, יכול אתה לראות את העניין כמסודר. כבר מחר אפגש עם עורך הדין ואסכם עמו על ייצוג מכובד לחיים מרוכז".

הנה כי כן, יום אחד בלבד לאחר שקיבל על עצמו להקפיד על תפילה במניין כעצת הרבי, נוכח ר' לייבוש כי מתפילה במניין אין מפסידים. אדרבה - מרוויחים!

תפארת אבות עמי קצא

לא המדרש עיקר אלא המעשה